

GESTIUNEA RISCULUI

SUSANA IOSOF

TEODOR GAVRI

GESTIUNEA RISCULUI

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2013

Colecția ȘTIINȚE ECONOMICE

Redactor: Gheorghe Iovan

Tehnoredactor: Ameluța Vișan

Coperta: Angelica Mălăescu

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
IOSOF, SUSANA

Gestiunea riscului / Iosof Susana, Gavri Teodor. –
București : Editura Universitară, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-591-640-1

I. Gavri, Teodor

330.131.7

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786065916401

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2013

Editura Universitară

Director: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE

comenzi@editurauniversitara.ro

O.P. 15, C.P. 35, București

www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

CAPITOLUL 1. NOȚIUNI GENERALE PRIVIND RISCURILE ..	11
1.1. Definirea riscului	11
1.2. Teorii ale riscului	14
CAPITOLUL 2. GESTIUNEA RISCULUI ÎN ACTIVITATEA BANCARĂ	19
2.1. Noțiunea de risc bancar	19
2.2. Factorii care generează apariția riscurilor bancare	21
2.3. Managementul riscurilor bancare	24
2.4. Clasificarea riscurilor bancare	30
CAPITOLUL 3. RISCUL DE CREDIT	35
3.1. Definirea riscului de creditare	35
3.2. Instrumente utilizate în analiza riscului de creditare la persoanele fizice și juridice	36
3.3. Prevenirea riscului de creditare	48
3.4. Gestiunea riscului de credit	50
3.5. Administrarea riscului de credit	56
3.6. Indicatorii riscului de credit	60
CAPITOLUL 4. RISCUL DE LICHIDITATE	63
4.1. Definirea riscului de lichiditate	63
4.2. Reglementări referitoare la lichiditatea băncilor	68
4.3. Gestiunea riscului de lichiditate	68
4.4. Indicatorii riscului de lichiditate	71
CAPITOLUL 5. RISCUL DE CAPITAL	75
5.1. Definirea riscului de capital	75
5.2. Reglementări privind solvabilitatea băncilor	77
5.3. Indicatorii de solvabilitate	84
5.4. Gestiunea riscului de capital	85

Cuprins

CAPITOLUL 6. RISCUL DE RATĂ A DOBÂNZII	87
6.1. Conceptul de risc de rată a dobânzii	87
6.2. Gestiunea riscului de rată a dobânzii	90
6.3. Indicatorii riscului ratei dobânzii	98
CAPITOLUL 7. RISCUL DE SCHIMB VALUTAR	101
7.1. Noțiunea de risc de schimb valutar	101
7.2. Indicatorii riscului de schimb valutar	102
7.3. Gestiunea riscului valutar	104
CAPITOLUL 8. RISCURILE COMERCIALE	107
8.1. Riscul de produs	107
8.2. Riscul de piață	111
8.3. Riscul de imagine comercială	111
CAPITOLUL 9. RISCURILE DE MEDIU	115
9.1. Definirea și clasificarea riscurilor de mediu	115
9.2. Riscul de țară	115
9.3. Riscul competițional.....	118
CAPITOLUL 10. RISCURILE ÎN SISTEMELE DE PLĂȚI ȘI DECONTĂRI	121
10.1. Sursele riscurilor în sistemele de plăți și decontări	121
10.2. Riscurile în sistemele de plăți și decontări	122
10.3. Riscul sistemic	125
10.4. Gestiunea riscurilor în sistemele de plăți și decontări	126
CAPITOLUL 11. INDICATORII DE APRECIERE GLOBALĂ UTILIZAȚI ÎN CALCULUL POZIȚIEI DE RISC A UNEI SOCIETĂȚI BANCARE	129
11.1. Monitorizarea activităților și rezultatelor băncilor	129
11.2. Sistemul de calificative Camel	130
11.3. Sistemul de rating Caampl	132
CAPITOLUL 12. GESTIUNEA RISCURILOR ÎN ÎNTREPRINDERI	143
12.1. Obiectivele gestiunii riscurilor în întreprinderi	143

GESTIUNEA RISCULUI

12.2. Analiza riscurilor întreprinderilor	146
12.3. Gestiunea riscurilor în întreprinderi	148
CAPITOLUL 13. GESTIUNEA RISCURILOR ECONOMICE	153
13.1. Analiza riscurilor economice	153
13.2. Analiza riscului de exploatare	157
13.3. Analiza riscurilor comerciale	159
CAPITOLUL 14. GESTIUNEA RISCULUI DE INVESTIȚII	163
14.1. Riscul unui proiect de investiții	163
14.2. Alegerea proiectelor de investiții	166
14.3. Importanța studiului de fezabilitate în trierea proiectelor de investiții riscante	167
CAPITOLUL 15. GESTIUNEA RISCULUI FINANCIAR AL FIRMEI	171
15.1. Analiza riscului financiar	171
15.2. Analiza riscului de faliment	176
15.3. Metode de analiză a riscului de faliment.....	179
CAPITOLUL 16. RISCUL ÎN ACTIVITATEA DE MARKETING ȘI DE MANAGEMENT	193
16.1. Riscul în planificarea strategică de marketing	193
16.2. Riscul în activitatea de management	197
BIBLIOGRAFIE	201

Motto:

"Cel mai important lucru în afaceri este să cunoști riscul, pentru că doar cunoscându-l poți să-ți iei măsurile de protecție necesare".

Bogdan Baltazar

CAPITOLUL 1

NOȚIUNI GENERALE PRIVIND RISCURILE

1.1. DEFINIREA RISCULUI

Riscul este un cuvânt care se regăsește din ce în ce mai des în vocabularul nostru. Orice activitate economică este însoțită într-o măsură mai mică sau mai mare și de risc. De altfel, după majoritatea specialiștilor din domeniu, progresul societății actuale a fost posibil, în special, datorită asumării unor riscuri. Însă, cum putem totuși defini riscul.

În conformitate cu Dicționarul explicativ al limbii române¹, cuvântul risc provine din cuvântul francez "risque" și reprezintă pericol posibil, inconvenient posibil sau probabilitatea de a suporta o pagubă. Și Dictionary of Finance and Banking² definește riscul ca posibilitatea de a suferi ceva pierdere sau pagubă în tranzacții.

Riscul reprezintă „prejudiciul potențial, la care sunt expuse patrimoniul, interesele și activitatea agentului economic.”³ Într-o accepție sintetică, riscul este definit și ca „probabilitatea de producere a unui eveniment cu

¹ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, *Dicționar explicativ al limbii Române*, Ed. Universul Enciclopedic Gold, 2009, pag. 957

² Oxford , *A Dictionary of Finance and Banking*, Ed. Oxford University Press, 1997, pag. 309

³ I. Mihai, *Tehnica și managementul operațiunilor bancare*, Ed. Expert, București, 2003, pag.151

Noțiuni generale privind riscurile

consecințe adverse pentru subiect”.⁴ Alți autori⁵ prezintă riscul ca „potențiala deviație adversă de la rezultatele așteptate.”

În opinia noastră, riscul, poate fi definit astfel, ca un eveniment posibil, previzibil sau imprevizibil care generează profituri sau pierderi materiale. Din această definiție, desprindem ideea că, riscul nu trebuie să ne apară doar ca un eveniment negativ, pentru că el poate aduce și oportunități extraordinare pentru cei care știu să-l evalueze și gestioneze. De altfel, în Ghidul propus de The Economist Books⁶, se spune că: „pentru riscurile asumate investitorii obțin un câștig” iar, în general „ cu cât riscul este mai mare, cu atât mai substanțiale vor fi câștigurile”. În concluzie, riscul nu trebuie neapărat evitat ci în primul rând identificat și evaluat cu scopul transformării posibilelor rezultate negative în oportunități.

În strânsă legătură cu termenul de risc ne apare și noțiunea de incertitudine. Aceasta, creează o stare de nesiguranță, datorată faptului că cel care ia decizii nu poate anticipa evoluția activităților viitoare. O delimitare clară între cei doi termeni este menționată în literatura de specialitate ⁷ astfel: „incertitudinea reprezintă faptul de a

⁴ I. Trenca, Simona Mutu, *Managementul riscurilor bancare - Soluții econometrice* -, Ed. Casa Cărții de Știință, 2012, pag.10

⁵ A. Kuritzkes, T. Schuermann, *What we know, dont know and cant know about bank risk: a view from the trenches*, Ed. Princeton University Press, 2007, pag.3

⁶ T. Hindle (coordonator), *Finante. Ghid propus de The Economist Books*, Ed. Nemira, București, 1998, pag.163

⁷ F. Radu, *Metode și tehnici de analiză economico-financiară*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1999, pag.349

nu ști ceea ce urmează a se întâmpla în viitor, iar riscul, ca modul în care caracterizăm cât de multă incertitudine există”. În opinia noastră, incertitudinea și riscul se împletesc, deoarece incertitudinea prin neanticiparea evoluției proceselor și acțiunilor viitoare reprezintă o sursă de risc. Unii autori⁸ spun despre riscuri că sunt „incertitudini rezultate din variațiile adverse ale profitabilității...”

Complexitatea mediului de afaceri, liberalizarea și internaționalizarea fluxurilor financiare, aduce inovații rapide, piețe financiare diversificate, oportunități noi dar și riscuri multiplicat. Variabilele necunoscute, precum, mărimea vânzărilor încep să le domine pe cele cunoscute costuri, prețuri, datorii, iar riscurile care afectează societățile interne dar și multinaționale sunt din ce în ce mai greu de estimat. Astfel, în trecut, profitul funcționa ca un barometru de performanță și era în strictă concordanță cu riscul asumat, dorința unui câștig mai mare presupunea și asumarea unor riscuri mai mari. În prezent, riscurile cresc exponențial cu ritmul schimbărilor iar managerii de risc pot fi surprinși, deoarece nu își adaptează destul de rapid percepția asupra riscurilor. Spre exemplu, băncile o lungă perioadă de timp au crezut că managementul riscului de credit este sarcina lor cea mai importantă însă, au constatat în timp că băncile se expun și la alte categorii de riscuri: riscuri de piață, operaționale, reputaționale, de lichiditate, a căror gestio-

⁸ J. Bessis, *Risk management in banking*, second edition, Ed. John Wiley&Sons, ltd, 2002, pag.11

Noțiuni generale privind riscurile

nare este foarte necesară. În contextul actual, există și o mulțime de riscuri necontrolabile pe care managerii de risc decid dacă le pot accepta sau dacă se pot lipsi de activitățile afectate de aceste riscuri.

De altfel, unii autori⁹ spun că „riscul real este ca aceste costuri să crească brusc într-un mod cu totul neașteptat sau să apară alte costuri care vor cheltui din provizioane.”

În concluzie, facem mențiunea că, riscul, nu este un eveniment izolat, el este practic fundamentul tuturor afacerilor deoarece, lumea în care trăim, lipsită de granițe și puternic globalizată, determină transferul rapid al riscurilor dintr-o țară în alta. Imunitate la riscuri nu există și astfel gestiunea lor este extrem de importantă. Managerii de risc, iau decizii riscante¹⁰ deoarece, „viitorul nu este unic și perfect predictibil”. Chiar utilizând discipline ca Statistică Economică sau Previziuni Economice, riscul nu poate fi eliminat ci doar redus prin utilizarea unor modele explorative.

1.2. TEORII ALE RISCULUI

Istoricul riscului începe în timpul Renașterii odată cu apariția teoriei probabilității. Această teorie, a avut rolul de a demonstra logica luării deciziilor, îmbunătățind modul de percepere a incertitudinii. Este prima teorie

⁹ M. Crouhy, D. Galai, R. Mark, *The essentials of risk management*, USA, The Mc. Graw – Hill Companies, pag.5

¹⁰ P. Prunea, *Riscul în activitatea economică*, Ed. Economică, București, 2003, pag.20

care ne demonstrează că putem măsura riscul, ajutându-ne astfel să decidem cât de mult risc suntem dispuși să ne asumăm.

Daniel Bernoulli (1700-1782) încearcă să explice comportamentul consumatorilor în condițiile nesiguranței. Ipoteza lui Bernoulli pornește de la premisa următoare; consumatorii doresc să înlăture nesiguranța în detrimentul siguranței, cumpărând asigurări dar nu-și explică de ce ei se lansează și în jocuri de noroc optând pentru nesiguranță mai mult decât pentru siguranță. În 1738, observarea acestor reacții ale consumatorilor, îl determină să lase posterității, memoriul lui Bernoulli asupra Paradoxului din St. Petersburg. În demonstrarea paradoxului său începe prin aruncarea unei monede până ce apare capul. Dacă la prima aruncare apare capul M plătește lui N 1£ (o liră) însă dacă capul nu a ieșit, la a doua aruncare reușită M plătește lui N 2£, dacă capul iese la a treia aruncare M va plăti lui N 4£ și jocul continuă până apare capul M plătind lui N 2^{n-1} £ pentru fiecare n aruncare câștigătoare. Însă pentru a fi un joc corect și N trebuie să plătească pentru a avea privilegiul de a participa la joc. Astfel, lui N nu i se va cere să plătească mai mult decât "așteptarea matematică" a succesului adică valoarea scorului jocului în fiecare stadiu al acestuia:

- la prima aruncare:

$$p \cdot 1 \text{ lira} = \frac{1}{2} \cdot 1 \text{ lira} = 0,50 \text{ lire}$$

Noțiuni generale privind riscurile

- la a doua aruncare:

$$\left(\frac{1}{2}\right)^2 \cdot 2 \text{ lire} = 0,50 \text{ lire}$$

- la a treia aruncare:

$$\left(\frac{1}{2}\right)^3 \cdot 4 \text{ lire} = 0,50 \text{ lire}$$

- la n aruncare:

$$\left(\frac{1}{2}\right)^n \cdot 2^{n-1} \text{ lire} = 0,50 \text{ lire}$$

Astfel, așteptarea totală este dată de cumulara așteptărilor la fiecare stadiu:

$$A_t = 0,50 \text{ lire} + 0,50 \text{ lire} + 0,50 \text{ lire} + \dots$$

Suma acestei serii poate fi extrem de mare iar N va trebui să-i plătească lui M o sumă imensă, ceea ce nu-i convine lui N, deoarece, el dorește să-și maximizeze așteptarea matematică a venitului lui, producându-se astfel o contradicție.

Soluția descoperită de Bernoulli este plasarea unei limite superioare de plată a jocului. Cercetarea lui Bernoulli s-a soluționat cu ideea că, oamenii se conduc nu numai după așteptări matematice, ci și după dorința

de succes "așteptare morală"¹¹ și implicit de utilitate a venitului, demonstrată și grafic în această lucrare. De numele lui Bernoulli se leagă și teoria utilității marginale descrescânde, care stipulează că se diminuează utilitatea marginală a venitului în bani odată cu fiecare creștere a venitului. Cunosând, diminuarea utilității marginale a venitului, oamenii vor insista asupra unui câștig mai mare pentru compensarea riscului de a pierde și nici unul nu va plăti mai mult de 1£ pentru șansa de 50% de a câștiga 2£.

Frank Hyneman Knight (1885-1973) numit profesor asociat la Universitatea din Iowa în 1919 și profesor în 1922, își continuă studiile devenind din 1928 profesor la Universitatea din Chicago, publică numeroase cărți: *Risc, incertitudine și profit* în 1921, *Organizația Economică* în 1933, *Sistemul economic și religia* în 1945, *Libertate și reformă* în 1947 și *Realism și importanță în teoria cererii* în 1944.

În lucrarea sa cea mai importantă, *Risc, incertitudine și profit*¹² autorul ajunge la concluzia că, singurul risc care conduce la profit este unica incertitudine care rezultă din exercitarea responsabilității finale, care prin natura sa nu poate fi asigurată, nici capitalizată, nici salarizată. El face în această carte și diferența dintre riscul asigurat (garantat) și cel neasigurat.

¹¹M. Blaug, *Teoria economică în retrospectivă*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, pag. 368

¹²F. Knight – *Risk, Uncertainty and Profit*, Ed. Signalman Publishing, 2010

Noțiuni generale privind riscurile

Knight a elaborat și teoria profiturilor în condiții de incertitudine, argumentând că prezența ei reală asupra viitorului permite antreprenorilor să câștige profituri pozitive. Producția, înlocuiește anticiparea consumului iar cererea de factori de producție e determinată de cererea așteptată a consumatorilor de producție, antreprenorul fiind nevoit să speculeze prețul produsului fabricat de el. Deși factorii de producție sunt angajați pe bază contractuală, plătind o valoare anticipată a produsului lor marginal, antreprenorul prin venitul rezidual necontractual s-ar putea să determine o mulțime de câștiguri dacă veniturile prezente fac dovada că sunt mai mari decât câștigurile estimate.

CAPITOLUL 2

GESTIUNEA RISCULUI ÎN ACTIVITATEA BANCARĂ

2.1. NOȚIUNEA DE RISC BANCAR

Riscul bancar nu are o definiție unanim acceptată. Astfel, în lucrarea amplă dedicată riscului bancar¹³, și intitulată „Gestiunea riscului bancar”, autoarea sugerează că cei mai mulți specialiști se axează în definirea riscului și gestiunea riscului „asupra funcției clasice a băncilor, de intermediere în sfera riscurilor financiare prin diviziunea acestora”...fiind tratată în special „problema unor pierderi neprevăzute la active bancare, pierderi cauzate de riscuri de piață, de credit sau de lichiditate”.

Însă în opinia altor autori,¹⁴ noțiunea de risc bancar, este definită strict prin intermediul costurilor și se referă la „valoarea actuală a tuturor pierderilor sau cheltuielilor suplimentare pe care le suportă sau pe care le-ar suporta o instituție bancară”.

Și Iuliana Predescu¹⁵ spune despre riscul bancar că este „un fenomen prezent în ansamblu sferei de

¹³ Luminița Roxin, *Gestiunea riscurilor bancare*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1997, pag.11

¹⁴ I. Trenca, Simona Mutu, *Managementul riscurilor bancare - Soluții econometrice* -, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj - Napoca, 2012, pag.10

¹⁵ Iuliana Predescu, *Activitatea bancară între performanță și risc*, Ed. Expert, București, 2005, pag. 64

Gestiunea riscului în activitatea bancară

activitate a societăților bancare și reprezintă incertitudinea realizării unui anumit nivel al profitului sau chiar probabilitatea apariției unor pierderi.”

În literatura de specialitate¹⁶ riscurile bancare sunt caracterizate a avea efecte adverse asupra profitabilității datorită mai multor cauze.

În opinia noastră, riscurile bancare reprezintă variabile de incertitudine care pot afecta activitatea unei instituții de credit. Ele sunt asociate cu pierderi care se datorează unor evoluții contrare a rezultatelor. Pierderile din riscuri se înregistrează în contabilitatea bancară sub forma provizioanelor care practic diminuează rezultatele.

După 1990, s-a constatat o tendință de amplificare a riscurilor în activitatea bancară datorită, mediului economic complex în care acționează instituțiile de credit, intensității concurenței, diversificării produselor și serviciilor. În România, datorită economiei în dezvoltare și a proceselor structurale și de reformă existente riscurile potențiale, sunt mai pregnante, însă de cele mai multe ori asumarea lor poate conduce la profit. De aceea, riscurile în general, trebuie analizate prin prisma corelației risc – profit în sensul existenței a două alternative:

- asumarea unor riscuri mari atunci când și profitul este la un nivel ridicat;
- concentrarea pe riscuri minime având ca efecte un profit minim dar sigur.

Predilecția băncilor către anumite plasamente (riscante) amplifică riscul, însă prudența bancară, trebuie

¹⁶ J. Bessis, *Risk Management in banking*, second edition, Ed. John Wiley&Sons, ltd, 2002, pag.11

să fie principiul fundamental care guvernează activitatea bancară. O conducere eficientă trebuie să includă în strategia băncii și programe de gestiune a riscurilor bancare, în scopul minimizării acestora. Astfel, instituțiile de credit trebuie să își asume toate riscurile apărute ca rezultat al obținerii de profit știind că:

- trebuie să respecte măsurile prudențiale impuse de autoritatea națională de reglementare;
- profitul așteptat să fie pe măsura expunerii la risc;
- eventualele pierderi să nu aducă instituția de credit într-o situație financiară precară, știind că, ele trebuie acoperite din provizioane sau profit;
- riscul trebuie dimensionat astfel încât pierderea produsă să poată fi considerată normală iar imaginea băncii (pe piața națională și internațională) să nu aibă de suferit.

2.2. FACTORII CARE GENEREAZĂ APARIȚIA RISCURILOR BANCARE

Factorii sau variabilele care generează apariția de riscuri bancare pot fi clasificați în:

- factori de natură endogenă (internă) – prezentați în figura 2.1;
- factori de natură exogenă (externă).- prezentați în figura 2.2;

Din categoria factorilor de natură internă care generează riscuri interne menționăm:

1. structura organizatorică a băncii;

2. resursele umane;
3. produsele bancare etc.

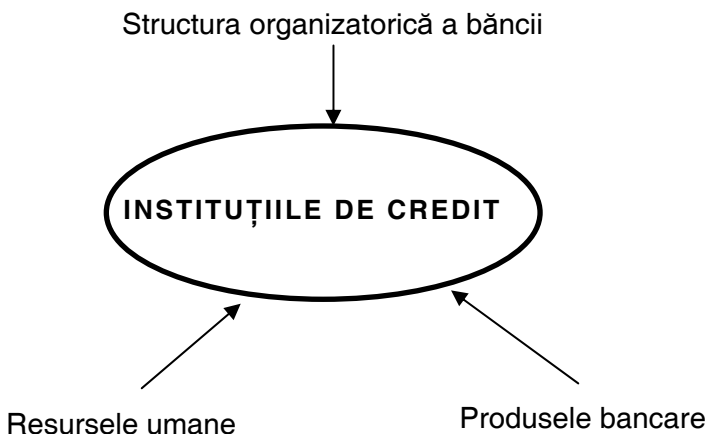

Figura 2.1.

Factorii de natură endogenă generatori de riscuri bancare

1. **Structura organizatorică a băncii**, poate contribui la realizarea unor operațiuni ineficiente sau neaplicarea corectă a unor proceduri proprii dar și la realizarea unei slabe coordonări ducând la apariția riscurilor și implicit a pierderilor.

2. **Resursele umane** pot crea riscuri prin pregătire necorespunzătoare, prin migrarea personalului calificat la instituțiile bancare concurente, și prin nemotivarea personalului.

3. **Produsele bancare** și natura activității desfășurate generează riscuri, prin modificarea cererii pentru ele datorită apariției unor produse și servicii mai

GESTIUNEA RISCULUI

performante sau a unora substituibile (instrumentele pieței de capital). Riscurile pot apărea și din extinderea activităților desfășurate de bancă pe toate segmentele (ex. persoane fizice, persoane juridice, asigurări, piețe de capital, evaluări etc.).

Factorii de natură exogenă care pot genera apariția unor riscuri bancare sunt:

1. mediul legislativ;
2. mediul social;
3. mediul economic;
4. piața bancară;
5. mediul tehnologic;
6. mediul politic.

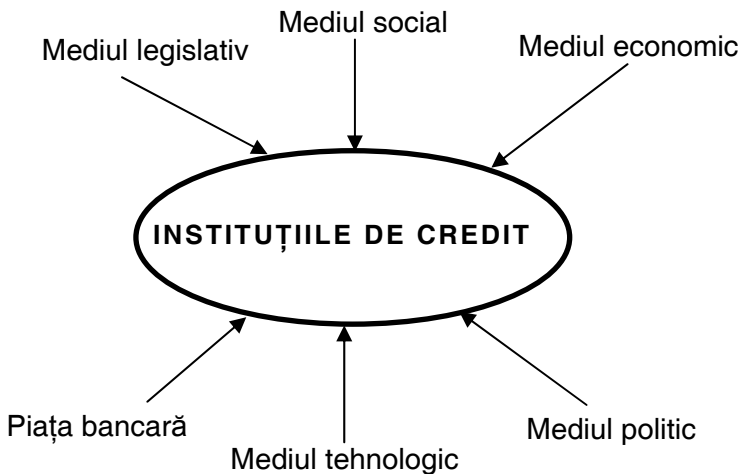

Figura 2.2.
Factorii de natură exogenă generatori de riscuri bancare

Gestiunea riscului în activitatea bancară

Din categoria factorilor exogeni care generează riscuri externe fac parte:

1. ***Piața bancară*** prezintă riscuri importante prin competitorii care pot apărea (înfiiințarea unor bănci cu reputație internațională), dispărea sau fuziona.

2. ***Mediul economic*** prin starea generală a economiei, evoluția ratei inflației, a cursului de schimb, prin folosirea instrumentelor de politică bancară poate genera riscuri minore sau majore.

3. ***Mediul legislativ*** prin actele normative adoptate și modificate în legislația financiar bancară, în special și cea economică în general, determină riscuri cauzate de eficiența și siguranța sistemului bancar.

4. ***Mediul social*** determinat de schimbarea gusturilor consumatorilor care doresc produse și servicii prompte și de calitate pe măsura adaptabilității lor.

5. ***Mediul tehnologic*** manifestat prin disponibilitatea la noile tehnologii implică un nivel mai mare sau mai mic de risc.

6. ***Mediul politic*** prin situația politică actuală și de perspectivă datorită schimbării organismelor puterii, apelării la împrumuturi, mărirea serviciului datoriei externe determină apariția riscurilor.

2.3. MANAGEMENTUL RISCURILOR BANCARE

Managementul riscurilor bancare este o componentă importantă a managementului bancar, care,

G E S T I U N E A R I S C U L U I

vizează evaluarea surselor existente dar și a celor potențiale de riscuri endogene și exogene.

În contextul actual managerii băncilor au următoarele atribuții:

- să implementeze strategiile generale și politicile referitoare la activitatea băncilor;
- să coordoneze elaborarea procedurilor de identificare, evaluare, monitorizare și control al riscurilor;
- să-și asigure personal calificat și să asigure cursuri de instruire pentru acesta;
- să mențină structuri organizatorice adecvate;
- să delege responsabilități managerilor operatori cu privire la politici, proceduri de control etc.

Strategiile băncilor trebuie să aibă la bază politici de prevenire și diminuare a riscurilor bancare și implicit a pierderilor. Realizarea obiectivelor și a strategiilor băncii depinde în mare măsură de structurile organizatorice existente la nivelul băncii.

Instituția de credit trebuie să dispună de:

- organigramă viabilă cu compartimente special create în vederea monitorizării riscului bancar;
- sistem propriu de norme și proceduri prin care să asigure evitarea sau minimizarea riscurilor.

Structura organizatorică a unei instituții de credit¹⁷ trebuie să permită:

¹⁷ BNR, *Regulamentul nr.18/2009 privind cadrul de administrare a activității instituțiilor de credit, procesul intern de evaluare a adecvării capitalului la riscuri și condițiile de externalizare activităților acestora*, art.7

Gestiunea riscului în activitatea bancară

- informarea structurii de conducere asupra riscurilor aferente activității și funcționării instituțiilor de credit;
- informarea conducătorilor structurilor asupra strategiilor instituției de credit și a politicilor și procedurilor stabilite;
- difuzarea informațiilor între structurile instituției de credit pentru care respectivele informații prezintă relevanță.

În același regulament BNR, se prevede la art.78, al.2 că, instituțiile de credit „trebuie să organizeze o funcție de administrare a riscurilor cuprinzătoare și independentă, aflată sub directă responsabilitate a organelor cu funcție de conducere.” De asemenea, în același articol dar al. 4 se menționează că: „personalul funcției de administrare a riscurilor trebuie să dispună de experiență corespunzătoare profilului de risc al instituției de credit astfel încât să poată avea un rol semnificativ în procesul de identificare, măsurare și evaluare a riscurilor”.

De regulă, instituțiile de credit recurg la înființarea unor structuri (vezi figura 2.3) în scopul gestionării riscului și mai precis în scopul minimizării riscului. Aceste structuri sunt Comitetul de Administrare a Riscului, Comitetul de Administrare a Activelor și Pasivelor și Comitetul de Credit.

GESTIUNEA RISCULUI

La Secțiunea a 5-a art. 88¹⁸ se stipulează că "instituțiile de credit trebuie să dispună de un comitet de administrare a riscurilor"... permanent care își poate desfășura activitatea în subcomitete în funcție de mărimea și complexitatea instituțiilor de credit, constituit prin decizia consiliului de administrație.

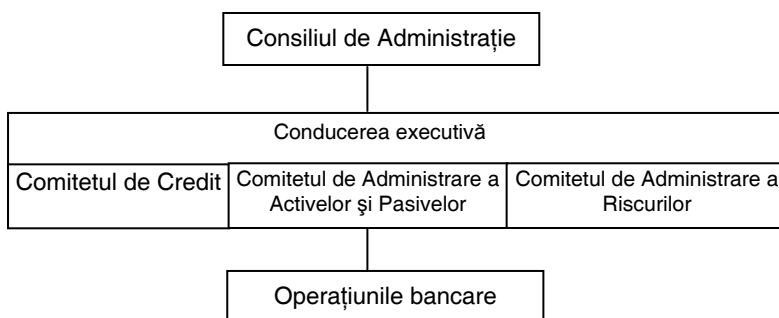

Figura 2.3. Monitorizarea riscurilor ce decurg din operațiunile bancare

Comitetul de Administrare a Riscurilor are următoarele atribuții:

- înștiințarea Consiliului de Administrație al Băncii cu privire la problemele și evoluțiile semnificative care influențează profilul de risc al instituției;

¹⁸ BNR, *Norma nr.17/2003 privind organizarea și controlul intern al activității instituțiilor de credit și administrarea riscurilor semnificative, precum și organizarea și desfășurarea activității de audit intern a instituțiilor de credit*

Gestiunea riscului în activitatea bancară

- promovarea de politici și proceduri cu scopul identificării, monitorizării și a controlului riscurilor;
- aprobarea de metodologii și modele de evaluare a riscurilor și limitării expunerilor dar și stabilirea unor limite privind expunerea la riscuri în condiții de criză și aprobarea excepțiilor de la aceste limite;
- să analizeze planurile alternative ale băncii și corespondența acestora cu situațiile neprevăzute ce pot apărea;
- să informeze Consiliul de Administrație regulat cu privire la expunerile instituției la riscuri și imediat în cazul unor schimbări semnificative ale expunerii;
- să caute și să utilizeze modalități de raportare a aspectelor legate de riscuri și să furnizeze Consiliului de Administrație informații detaliate prin care acesta să cunoască performanța conducerii în administrarea și monitorizarea riscurilor;
- să delege atribuții și responsabilități pentru administrarea și controlul expunerilor la riscuri.

Acest comitet urmărește în primul rând riscurile majore (denumite de către BNR semnificative) care pot interveni (riscul de credit, riscul de lichiditate, riscul de piață, riscul operațional și riscul reputațional) pornind de la pozițiile din bilanț.

Din Comitetul de Administrare a Riscurilor fac parte conducătorii instituției bancare dar și ai compartimentelor a căror activitate e afectată de riscurile semnificative.

Comitetul de Administrare a Activelor și Pasivelor analizează și gestionează componentele bilanțului băncii și a altor activități legate de activele și pasivele

bancare. Acest comitet ne oferă în urma analizei concluzii despre trecut permițând pe viitor eficientizarea activității.

Comitetul de Credite vizează latura de creditare a băncii care constă în aprobarea documentațiilor de creditare, suplimentarea creditelor, garantarea, rambursarea precum și căile de soluționare a creditelor neperformante.

În activitatea de conducere și supraveghere a riscului se urmărește realizarea următoarelor etape:

1. identificarea și analiza riscului;
2. gestionarea sau administrarea riscului;
3. asumarea riscului;
4. transferul riscului.

În acest context, gestiunea riscurilor bancare se identifică cu managementul riscurilor bancare și reprezintă ansamblul instrumentelor și compartimentelor organizatorice necesare băncii în scopul obținerii unui profit superior.

Obiectivele urmărite în vederea gestionării riscurilor sunt:

- asigurarea continuității activității instituției bancare știut fiind faptul că mai devreme sau mai târziu unele riscuri se materializează în costuri;
- extinderea controlului intern în scopul urmăririi performanțelor și supravegherea riscului;
- realizarea unui portofoliu de activități astfel încât activitățile cu pierderi să se justifice în măsura în care se reduce riscul de ansamblu.

O strategie bancară performantă are ca fundament programe de gestiune a riscurilor bancare care vizează minimizarea expunerii potențiale a băncii la risc.

Gestiunea riscurilor nu poate fi tratată la modul general ci doar în strânsă corelație cu fiecare categorie de risc, deoarece pentru fiecare clasă de risc există alte metode de gestionare.

2.4. CLASIFICAREA RISCURILOR BANCARE

O clasificare a riscurilor, utilizată mai des în preajma anilor 2000, când nu existau multe lucrări care tratau problematica riscurilor¹⁹ este cea potrivit căreia riscurile se disociază în funcție de activitățile bancare specifice în:

- riscuri financiare;
- riscuri comerciale;
- riscuri de mediu.

Riscurile financiare sunt cele mai importante și de aceea ele fac obiectul unor reglementări bancare.

Din categoria acestora desprindem:

- riscul de credit;
- riscul de lichiditate;
- riscul de capital;
- riscul de rată a dobânzii;
- riscul de schimb valutar.

¹⁹ Maricica Stoica, *Management bancar*, București, Ed. Economică, 1999, pag.136

Riscurile comerciale reprezintă riscuri care apar datorită inadaptabilității băncilor la noile produse, piețe, strategii, situații etc.

Din această categorie distingem:

- riscul de produs;
- riscul de piață;
- riscul de imagine comercială.

Riscurile de mediu sunt riscuri care nu pot fi controlate de către bancă dar care pot influența negativ rezultatele băncii.

Se prezintă sub următoarele forme:

- riscul de țară;
- riscul competițional;
- riscul de deficit,
- riscul de reglementare, etc.

În mod similar, alți autori²⁰ clasifică riscurile din instituțiile de credit în funcție de caracteristicile bancare în:

- riscuri financiare asumate în gestiunea bilanțului;
- riscuri de prestare;
- riscuri ambientale.

În categoria riscurilor financiare sunt incluse: riscul de lichiditate, riscul de faliment dar și riscul sistemic. În cea de a doua categorie a riscurilor de prestare se include riscul operațional, riscul generat de introducerea de

²⁰ I. Bătrâncea, coord. A.Mosviciov, M. Bătrâncea, L.Bătrâncea, A. Popa, A. Nichita, *Analiza financiară în bănci*, Cluj Napoca, Ed. Risoprint, 2010, pag.343

Gestiunea riscului în activitatea bancară

noi produse, riscul strategic și riscul tehnologic asociat structurii ofertei de produse financiare.

În grupul riscurilor ambientale includem riscul de fraudă, riscul concurențial și riscul legal.

Riscurile bancare sunt deci multiple ele trebuie identificate, monitorizate și controlate în permanență.

Banca Națională a României clasifică riscurile²¹ în următoarele categorii:

Riscul de credit se referă la incapacitatea sau refuzul debitorului de a îndeplini obligațiile contractuale.

Riscul de țară este asociat riscului de credit și determinat de condițiile economice, sociale și politice ale țării de origine a împrumutatului.

Riscul de transfer reprezintă o componentă a riscului de țară, și apare în contextul în care obligația împrumutatului nu este exprimată în moneda locală a acestuia.

Riscul de piață reprezintă înregistrarea unor pierderi sau nerealizarea profiturilor estimate, datorită fluctuațiilor de piață ale prețurilor, ratei dobânzii și cursului valutar.

Riscul de preț este componenta riscului de piață și apare datorită fluctuațiilor pe piață ale prețurilor ratei dobânzii și cursului valutar.

²¹ BNR, *Norma nr.17 din 2003 privind organizarea și controlul intern al activității instituțiilor de credit și administrarea riscurilor semnificative, precum și organizarea și desfășurarea activității de audit intern a instituțiilor de credit*, publ. În M.O. 47/20 ianuarie 2004

Riscul valutar, reprezintă o componentă a riscului de piață și conduce la incertitudinea veniturilor viitoare datorită fluctuațiilor pe piață a cursului valutar.

Riscul ratei dobânzii intră în componența riscului de piață și constă în incertitudinea veniturilor viitoare datorită evoluțiilor impredictibile ale ratei dobânzii.

Riscul de lichiditate reprezintă probabilitatea înregistrării de pierderi, datorită imposibilității instituțiilor de credit de a onora în orice moment obligațiile de plată pe termen scurt, fără a implica costuri sau pierderi ce nu pot fi suportate de instituțiile de credit.

Riscul operațional reprezintă riscul de a suferi pierderi, fiind determinat de factori interni (derularea inadecvată a unor activități interne de personal și sisteme necorespunzătoare) sau factori externi (condiții economice, schimbări în mediu bancar, etc.).

Riscul juridic este o componentă a celui operațional, și reprezintă riscul de afectare a profitabilității băncii ca urmare a neaplicării sau a aplicării incorecte a dispozițiilor legale și contractuale.

Riscul reputațional constă în, înregistrarea de pierderi sau nerealizarea profiturilor estimate ca urmare a lipsei de încredere a publicului în instituțiile de credit.

Și în literatura străină²² riscurile sunt departajate ca:

- principale: riscul de credit, riscul ratei dobânzii, riscul de piață, riscul de lichiditate, riscul operațional, riscul valutar

²² J. Bessis, *Risk management in banking*, second edition, Ed. John Wiley&Sons, Ltd, 2002, pag.12

Gestiunea riscului în activitatea bancară

- alte riscuri: riscul de țară, riscul suveran, riscul de transfer, etc.

În continuare, vom trata cele mai importante categorii de riscuri sub aspectul definirii, caracteristicilor și modului de gestionare al acestora.